

Historia mówiona jako źródło do badań historycznych – scenariusz zajęć

Program warsztatów związany jest z przekazaniem podstawowej wiedzy oraz nabyciem niezbędnych umiejętności w celu prawidłowego przeprowadzania wywiadów ze świadkami historii, jak również pozyskiwania cennych źródeł historycznych. Zawiera część teoretyczną, którą stanowi wykład z zakresu archiwistyki i zagadnień związanych z historią regionalną, oraz część praktyczną, kształtującą umiejętności pozyskiwania relacji mówionych.

Warsztaty podzielone są na dwie części, każda z nich trwa po 2,5 godziny. W pierwszej uczestnicy zostają zapoznani z podstawowymi pojęciami spotykanymi w archiwistyce. Poznają rodzaje źródeł historycznych, dowiadują się, czym są archiwalia i jak je dzielimy, w jaki sposób są gromadzone, przechowywane, opracowywane i udostępniane. Również w tym miejscu zostają omówione pomoce archiwalne, jakimi dane archiwum dysponuje w celu ułatwienia użytkownikom przeprowadzania kwerend archiwalnych w zasobie archiwalnym. Podczas zajęć uczestnicy zapoznawani są z różnymi rodzajami archiwów w Polsce i na świecie.

Po części teoretycznej następuje część praktyczna – warsztatowa, która ma na celu wypracowanie odpowiednich narzędzi oraz technik służących gromadzeniu i utrwalaniu pozyskanych informacji. Uczestnicy warsztatów sami przygotowują zestawy pytań do świadków historii na podstawie relacji biograficznych dostępnych w internetowych, tematycznych bazach materiałów audio. Zostają omówione formy zapisu i przechowywania tego rodzaju źródeł oraz ich współczesnego wykorzystania w zakresie upowszechniania wiedzy historycznej czy wykorzystania ich jako materiału edukacyjnego stosowanego przez różne placówki do tego powołane.

Poszczególne bloki zajęć mogą być potraktowane jako samodzielne jednostki edukacyjne, które w połączeniu stanowią spójną całość.

Część I

Historia mówiona jako źródło do badań historycznych

Teoretyczna część zajęć warsztatowych obejmuje wprowadzenie uczestników w zakres wiedzy o archiwistyce, przedstawienie rozwoju archiwistyki jako dyscypliny naukowej od początku jej istnienia, wyjaśnienie, czym jest archiwistyka jako nauka oraz jakie są jej zadania, zapoznanie z podstawowymi pojęciami archiwalnymi (inwentarz archiwalny, kwerenda, materiały archiwalne, jednostka archiwalna, zasób, zespół), omówienie struktury podstawowej sieci instytucji archiwalnych gromadzącej państwowy zasób archiwalny. Zajęcia połączone są z prezentacją przykładowych archiwaliów ukazujących różne rodzaje źródeł archiwalnych (ikonografia, źródło pisane, kartografia, dokumentacja techniczna) związanych z ziemią dzierzoniowską i Dolnym Śląskiem. Słuchacze zostają zapoznani z możliwościami ich wykorzystywania w pracy historyka/badacza.

Uczestnicy warsztatów odsłuchują fragmenty relacji świadków historii zamieszczone na stronach internetowych archiwów historii mówionej, zostają zapoznani z celami i specyfiką *oral history* oraz sposobami wykorzystania relacji w badaniach nad przeszłością i pamięcią zbiorową. Pierwszą część zajęć kończy omówienie metod badawczych wykorzystywanych w pracy historyka (metoda filologiczna, statystyczna, geograficzna, porównawcza i retrogresywna), wyjaśnienie, czym jest porównywanie źródeł oraz na czym polega krytyka źródeł historycznych.

Metody:

- wykład,
- prezentacja wybranych archiwaliów

Materiały:

- zasoby cyfrowych archiwów historii mówionej,
- skany wybranych dokumentów: z zasobu Archiwum Akt Nowych w Warszawie dotyczące historii Dzierżoniowa i okolic, z zasobu Archiwum Instytutu Historycznego w Warszawie dotyczących historii Żydów w Ząbkowicach Śląskich oraz w Dzierżoniowie, z zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie dotyczące działalności ludności żydowskiej na ziemi dzierżoniowskiej, z zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie dotyczące działalności ludności żydowskiej na ziemi dzierżoniowskiej,
- wywiady zamieszczone na stronach:
 - <http://relacjebiograficzne.pl>
 - <http://www.swiadkowiehistorii.pl>
 - <http://www.historiamowiona.tnn.pl>

Część II**Warsztaty**

W formie warsztatowej młodzież zapoznaje się z techniką nagrywania oraz przede wszystkim z zasadami przygotowania kwestionariusza pytań do wywiadu. Celem jest wypracowanie techniki umiejętnego formułowania pytań i prowadzenia rozmowy na określony temat.

W trakcie warsztatów, które trwają 2,5 godz., uczestnicy biorą udział w dyskusji, zainicjowanej przez prowadzącego zajęcia, na temat zasadności przeprowadzania wywiadów ze świadkami historii oraz potrzeb zbierania relacji dotyczących życia codziennego ludzi w określonym czasie i miejscu na tle ważnych wydarzeń społecznych, politycznych czy gospodarczych. W oparciu wybrane relacje biograficzne pochodzące z Archiwum Historii Mówionej Domu Spotkań z Historią i Ośrodka KARTA uzupełniają metryki „świadków historii” i opracowują zagadnienia, które mają wyznaczać chronologię zadawanych pytań w wywiadzie, tak, aby do rozmowy nie wtargnął chaos informacyjny, który trudno będzie opisać i uporządkować. Uwaga słuchaczy zostaje zwrócona na konieczność poprzedzenia wywiadu krótką prezentacją miejsca, a także osoby, z którą przeprowadzany jest wywiad oraz samego prowadzącego rozmowę. Ważne jest umiejscowienie relacji mówionej w czasie i przestrzeni. Uczestnicy podczas warsztatów dowiadują się, jak ważną rolę odgrywa wiedza historyczna niezbędna dla prawidłowego poprowadzenia rozmowy. Pytania powinny dotyczyć zarówno wydarzeń o charakterze lokalnym jak i ogólnokrajowym. W kwestionariuszu zawierającym wyłącznie zagadnienia dotyczące urbanistyki, konieczna jest znajomość topografii miejsca, jak również jego losów.

Po części warsztatowej, opartej na przygotowywaniu zestawów pytań, ankiet, uzupełnianiu metryczek, następuje część techniczna polegająca na podejmowaniu prób nagrywania relacji. Ma na celu zapoznanie uczestników warsztatów ze sprzętem, naukę stosowania pauzy w momencie, kiedy rozmówca odchodzi od tematu rozmowy czy np. prosi o przerwę. Ważna jest również umiejętność płynnego powrotu do rozmowy i tematu, na którym została przerwana.

W tej części zajęć omawiane są różne techniki prowadzenia rozmowy, których celem jest m.in.:

- zachęcenie rozmówcy do podzielenia się informacjami, które mogą mieć dużą wartość poznawczą,
- w prowadzenie dyscypliny w rozmowie tak, aby uniknąć schodzenia na tematy poboczne,
- zapoznanie z różnymi sytuacjami, jakie zdarzają się podczas przeprowadzania zbierania relacji ustnych.

Metody:

- dyskusja,
- praca w grupie,
- praca z materiałem nagraniowym,
- prezentacja

Materiały:

- wywiady zamieszczone na stronach:
 - <http://relacjebiograficzne.pl>
 - <http://www.swiadkowiehistorii.pl>
 - <http://www.historiamowiona.tnn.pl>
- metryka świadka historii,
- kwestionariusz pytań

Efekty

Po zakończeniu warsztatu jego uczestnicy:

- posiadają podstawową wiedzę z zakresu archiwistyki i organizacji sieci archiwalnej w Polsce,
- znają podstawową terminologię historii mówionej,
- umieją samodzielnie wypełnić metrykę świadka historii,
- umieją skonstruować poprawny merytorycznie kwestionariusz pytań do wywiadu,
- potrafią przeprowadzić poprawny merytorycznie wywiad ze świadkiem historii,
- orientują się w działalności ośrodków prowadzących badania i projekty historii mówionej

Bibliografia

- P. Filipkowski, *Historia mówiona i wojna. Doświadczenie obozu koncentracyjnego w perspektywie narracji biograficznych*, Wrocław 2010.
- M. Kurkowska-Budzan [et al.], *Historia mówiona – elementarz*, Warszawa 2008.
<http://nck.pl/media/attachments/314333/historia-mowiona-elementarz.pdf>
- S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, przekł. A. Dziuban, Warszawa 2010.
- J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Ossolineum, Wrocław 1967.
- H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989.

Oral history – wybrane archiwa internetowe

- <http://relacjebiograficzne.pl>
- <http://www.swiadkowiehistorii.pl>
- <http://www.historiamowiona.tnn.pl>
- <http://www.e-historie.pl>,
- <http://www.audiohistoria.pl>
- <https://www.youtube.com/user/ipnnotacie>

Załącznik 1

DEKLARACJA

Fundacja Forum Dialogu Między Kulturami prowadzi projekt Cyfrowe Archiwum Dzierżoniowa służące gromadzeniu, opracowywaniu i udostępnianiu świadectw historii mówionej oraz archiwaliów dokumentacyjnych i ikonograficznych związanych z historią miasta. W powiązaniu z w/w projektem Fundacja Forum Dialogu Między Kulturami realizuje projekt „Dzierżoniów – historie nieznanne”.

Ja, niżej podpisany/podpisana

.....

imię i nazwisko

.....

adres zamieszkania, numer telefonu

wyrażam zgodę na:

1. Korzystanie z przekazanych materiałów (przekazu utrwalonego w trakcie nagrania audio, pamiątek, zdjęć, dokumentów) w ich integralnej formie oraz w wybranych fragmentach, także po dokonaniu modyfikacji, opracowaniu redakcyjnym lub w przekładzie.
2. Prezentowanie przekazanych materiałów w bazach danych Fundacji Forum Dialogu Między Kulturami oraz kopiowanie i ich rozpowszechnianie w projektach Fundacji Forum Dialogu Między Kulturami oraz w projektach z udziałem Fundacji Forum Dialogu Między Kulturami, a w szczególności w: publikacjach, wystawach, prezentacjach multimedialnych, sieci Internet i na wszelkich innych polach eksploatacji.
3. Upublicznianie przekazanych materiałów z podaniem mojego nazwiska.
4. Przetwarzanie moich danych osobowych przez Forum Dialogi Między Kulturami na potrzeby projektu „Cyfrowe Archiwum Dzierżoniowa”, zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych, oraz oświadczam, że udzielono mi informacji o celu i zakresie zbierania danych, o prawie dostępu do moich danych i ich poprawiania.
5. Nieodpłatne wykorzystanie przez Fundację Forum Dialogu Między Kulturami mojego wizerunku utrwalonego na zdjęciach wykonanych podczas realizacji projektu „Dzierżoniów – historie nieznanne”. Zgoda obejmuje wykorzystanie, utrwalanie, obróbkę i powielanie wykonanych zdjęć za pośrednictwem dowolnego medium.

Uwagi:.....

.....

.....

miejscość, data

.....

czytelny podpis Świadka

Przykładowe pytania nawiązujące do pierwszych powojennych lat w Dzierżoniowie

1. Skąd wywodzi się Pana/Pani rodzina? Jakie były jej losy w czasie II wojny światowej, a jakie w okresie powojennym?
2. Skąd Pan/Pani przyjechał/ła na Dolny Śląsk/do Dzierżoniowa?
3. Jak długo trwała podróż?
4. W jakim wieku Pan/Pani był/ła?
5. Jak zapamiętany został Dzierżoniów i okolica z pierwszych powojennych lat?
6. Pierwsze miejsce zamieszkania w Dzierżoniowie? Czy pamięta Pan/Pani, kto mieszkał w sąsiedztwie (jacy ludzie, skąd pochodzili, czym się zajmowali)?
7. Jak pamięta Pan/Pani dzierżoniowski rynek? Czy ma Pan/Pani związane z tym miejscem jakieś szczególne wspomnienia?
8. Jakiej narodowości była ludność zamieszkująca miasto?
9. Jakie zakłady działały wówczas?
10. Jakie były warunki życia, warunki sanitarne?
11. W jaki sposób oraz gdzie organizowano najwięcej miejsc pracy w okolicy?
12. Jakie były wówczas zarobki?
13. Jak wyglądało zaopatrzenie?
14. Jak spędzano wolny czas – dzieci, młodzież, dorośli?
15. Czy miasto było dotknięte dewastacją przez Rosjan?
16. Jak wyglądały relacje mieszkańców miasta z żołnierzami Armii Czerwonej?
17. Jak wyglądały relacje z ludnością żydowską?
18. Jak wyglądały relacje między ludnością polską a ludnością niemiecką w powojennym Dzierżoniowie?
19. Czy urzędy państwowe działały sprawnie, czy spotykano problemy ze strony urzędniczej?
20. Jak wyglądał przydział lokali mieszkalnych?
21. Czy i kiedy zorganizowane było szkolnictwo, służba zdrowia?
22. Co zapisało się szczególnie w Pana/Pani pamięci z tamtych czasów, jakieś szczególne zdarzenia, okoliczność?
23. Jakie panowały nastroje wśród mieszkańców Dzierżoniowa?
24. Jak oceniano poziom życia na Dolnym Śląsku?
25. Jak oddziaływał na mieszkańców państwowy aparat represji w początkowych latach powojennych i czy to ulegało zmianie, jeśli tak to w jakim kierunku?
26. Czy Pan/Pani chciałby/łaby coś dodać? Opowiedzieć o czymś, co ma dla Pana/Pani duże znaczenie, a o co nie zapytałem/am?

METRYKA ŚWIADKA HISTORII

DANE OSOBOWE ŚWIADKA:			
IMIĘ/IMIONA		NAZWISKO/NAZWISKO RODOWE	
DATA URODZENIA		MIEJSCE I KRAJ URODZENIA	
PŁEĆ		NARODOWOŚĆ	
WYKSZTAŁCENIE		ZAWÓD	
DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA		ŻYCIE RODZINNE	
NOTKA BIOGRAFICZNA			
RELACJA	<p>Imię i nazwisko osoby nagrywającej:</p> <p>Data nagrania relacji (dzień, miesiąc, rok):</p> <p>Miejsce nagrania relacji:</p> <p>Okres objęty rozmową (lata)</p> <p>Długość nagrania:</p> <p>Forma zapisu relacji:</p> <p>Język relacji:</p>		
OPIS RELACJI (w punktach)			

Opracowała
dr Katarzyna Pawlak-Weiss